

BENE JÁNOS:

Képviselőválasztás Szatmár vármegyében 1848-ban

Az 1848. április 11-én V. Ferdinánd osztrák császár és magyar király által szentesített törvénycikkek között szerepelt a népképviselőtről szóló törvény is. Az V. törvénycikk kimondta, hogy választójoggal élnek azok: „Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanáccsal ellátott községekben 300 ezüst forint értékű házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi úrbéri értelemben vett $\frac{1}{4}$ telket vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonul, vagy hitve-seikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak.

Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhellyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tükéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, académiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választó kerületben, mellyben állandó lakásuk van.

Kik városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leírt képességekkel nem bírnak is.”¹

A törvény 5. §-a meghatározta a választókerületek beosztását is. Eszerint Szatmár vármegye Nagybánya várossal, mint választókerületi főhellyel 7 követet, és Szatmárnémeti városa 1 követet küld az országgyűlésre. Követ az lehetett, „ki választó, ha életének 24-ik évét betöltötte, s a törvény azon rendelkezésének, miszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes”.²

Szatmár vármegye az április közepén tartott közgyűlésen osztotta el, s módosította a törvény által kijelölt választókerületeket úgy, hogy a „...nagybányai választó kerületbe tervezett Balota falu, Farkasaszó, Tománya, Oláhtótfalu, Oláhújfalú és Erdőszáda nevű hat helységnek, azon szempontból, hogy vízár idején is követ választási joguk gyakorlatától elzárva ne legyenek, a 3-dik kerületbe áttételével, továbbá Nagybánya város népességi számának, jelenlevő követe előterjesztésére 4558-ról 6030-ra kiigazításával, végre a harmadik kerület főhelyeül Erdőd helyett Krassó helységnek, kijelölésével helyben hagyatott és megállapított”.

A közgyűlés határozata alapján a nagybányai választókerületbe került 36 község 29 045 lakossal, a 2., vagy aranyosmeggyesi kerületbe 32 község 30 823 lélekkel, a krassói kerületbe 53 község 35 442 lakossal, a 4., vagy csengeri kerü-

letbe esett 45 község 26 002 lélekkel, a fehérgyarmati kerületbe 49 település 27 520 lakossal, a nagykárolyi kerületbe 18 község 30 323 lélekkel, míg a 7., vagy szalkai kerületbe 27 község 28 657 lakossal.³

Ezek után a közgyűlésen „középponti választmány választatott e következő tagokkal:

Elnök: Gabányi Sándor alispány

Tagok az 1-ső nagybányai

kerületben:

Breuer Lajos

Ercsei Farkas

Lengyel András

Nyirő József

Veresmarti Károly

2-dik, vagy Aranyos megyesi

kerületben:

Boros Pál

Erdős György

Kató István

Katona József

Kovács Bencze

Ternyei János

3-dik, vagy Krassói kerületben:

Darvai Ferencz

gr. Degenfeld Pál

Eötvös Mihály

Gerzon Ferencz

Lauka József

Ujfalusi Miklós

4-dik, vagy Csengeri kerületben:

Domahidi Menyhért

Farkas István

Kondor László

Kovács Ágost

Szuhányi Ferencz

Urai Bálint

5-dik, vagy Gyarmati kerületben:

Botka Imre

Illyés István

Kende Zsigmond

Lubi Zsigmond

Maróti János

Varga István

6-dik, vagy Nagykarolyi kerületben:

Kinczel János

Mercz Mihály

Nagy Elek

Pituk János

Rába István

Jasztabszki Ignátz

7-dik, vagy Szalkai kerületben:

Beszterczei Ferentz

Hellebránt Ferentz

Jesentzki Zsigmond

Komoróczy Péter

Kulin Imre

*Ludeseher Antal*⁴

Jó egy hónappal később, a május 16-án tartott közgyűlésen olvasták fel Szemere Bertalan belügyminiszter 1259. számú rendeletét, mely előírta, hogy a vármegye készítsen olyan térképet, melyen különböző színnel jelölik az egyes választókerületeket, azok népességét, s a kerületeken belül a községeket, az „*azokban divatozó nyelvet*”, és mindezt két héten belül a belügyminisztériumba terjesszék föl.

A vármegye ezzel a munkával Reök Pál főmérnököt bízta meg.⁵

Május 27-én a közgyűlés úgy határozott, hogy a korábban kijelölt bizottságok az 5. tc. rendelkezései alapján a választók összeírását május 29-én kezdjék el, hogy a választásokat június közepén meg lehessen tartani.⁶

Ennek megfelelően a választások június közepén meg is történtek, s a

nagybányai kerületben Kovács Lajost, a közlekedési minisztérium osztályfőnökét, Aranyosmeggyesen Ternyei János földbirtokost, Csengerben Nagy Ignác földbirtokost, Nagykárolyban Riskó Ignác földbirtokost, vármegyei főjegyzőt, Fehérgyarmaton Botka Imre földbirtokost, Krassón Kricsfalussy Lajos földbirtokost (ügyvéd), s Mátészalkán Ujfalussy Lajos táblabíróvá választották képviselővé, míg Szatmárnémeti Papp Endre irót delegálta.

Ezen választások is a reformkoriakhoz hasonlóan nem minden zavar nélkül zajlottak le, a korteskedésnek, a választók megnyerésének számtalan fogásával találkozhatunk itt is.⁷

Luby Zsigmond, a fehérgyarmati választási elnök június 16-án a következőket jelentette az alispánnak az előző napi választásról:

„Folyó hó Junius 15-én tartott Fehér Gyarmati kerület választás eredménye az lett, hogy Botka Imre 864 szavazattal, Kovács Ágost 7 szavazata ellenébe követnek el választott, sajnosan kell azonban be vallanom, hogy a választás zavar nélkül végbe nem mehetett, vér azonban hála az Égnek nem folyt, vcrekedés sem történt... A választás történetét előadom: a választás napján már reggeli 7 órákor a Kovács és Botka párt emberei olly számmal mutatkoztak, hogy könnyű számítással számok harmadfél ezerre mehetett, látván ezen nagy tömeget, mellyre nem számoltam, s félvén a történhető zavaroktól, kéntelennek érzém magamat 80 rendőrt fel állítani, melly bár organisalva nem volt, de még is ezen fel állított rendőröknek lehetet tulajdonítani, hogy vérengzés nem történt, már reggel 8 órákor kaptam azon tudósítást, hogy a Kovács párt embereit a fel állított rendőrök meg szalasztották, azon okból... hogy a meg szalasztott csoport a Botka pártot ingerelni akarván, botokkal közeledett feléje, ekkor a fel állított rendőrök Boros Ádám szolgabíró rendelete alá attam, olly utasítással, hogy valaminő a rendőrök csupán csak az oda rendelt szolgabíró szavára fognak hallgatni, ugy a fent nevezett szolgabíró is minden a rendőrök által követett tettről felelős. Még reggeli 6 órákor sokak fel szólítására 9 órára tűztem a választás meg kezdését olly rendelettel, hogy botot senki ne hozzon be a választási térre, mit a fel állított rendőrök pontos szorgalommal végre is hajtottak. Kilencz órákor meg nyitottam a választást, s minnekutánna meg nyitó beszédemet végig csendességgel ki halgatták, a Kovács párt sebes léptekkel rohant a Botka pártra, melly meg futamodott, nagy része kerítéseken keresztül szökdösött, s el széledt, a fel állított rendőrök pedig el akarván a két pártot egymástól választani, meg rohanták a Kovács embereit, a kikenél bot se lévén hasonlóul kerítéseken el széledt, egy órai várakozás után ki küldöttem Boross Ádám szolgabírót a Városra, hogy az el széledt szavazókat gyűjtse össze, s erre határidőül déli 12 órát tűztem ki, ismét sok nép gyűlt össze 12 órára, bár nem ollyan nagy számmal, mint 9 órákor, és bár az öszves választók fel kiáltás utján akarták a választást végbe vinni, mindazonáltal maga a későbbben el választott követ Botka Imre kívánta a szavazatot, azonban a Kovács párt kétszeri fel szólításra se akart a szavazatszedő küldötséghez 2 tagot ajánlani, mindazonáltal én a szavazást meg kezdettem”... s a szavazás eredményeként Botka Imre „elválasztott”.⁸

Nem ment simán a választás a krassói kerületben sem. Az ott történekről a június 19-i képviselő bizottmányi ülés jegyzőkönyvéből értesülhetünk: „Ez előterjesztés folytán első alispány elmondta a Krassói eseményeket, miszerint ottan nevezetes öszszeütkezés s vérengzés követtetett el, elmondta, hogy a vérengzést elkövetett, s a békét eszközlő tisztviselőket megtámadott egyének el-

fogattatván rögtön ítélet alá kikötettek.” A bizottmány az események kivizsgálására s a bűnösök elítélésére rögtönítelő bíróságot küldött ki Nagy Dániel, Sánta Imre, Szűcs Károly, Ekker Ferenc és Ludeseher Antal személyében. Ezen bizottság működéséről s az ítéletről közelebbi adatunk egyelőre nincs.⁹

Még ezen a bizottmányi ülésen került szóba a nagybányai választás is. Innen Ercsei Farkas követválasztási elnök jelentette, hogy a választás *„bár nem minden csendzavarás nélkül”*, de megtörtént, s a követ Kovács Lajos lett.

Ellenfele Orosz György szinyérváraljai görög katolikus lelkész volt, kinek támogatására papjaik vezetésével felvonultak a környékbeli görög katolikus románok. A választás után *„a megcsalatkozott papok nemhogy csillapitanák, még ingerlik a népet, sőt június 17-én Nagysikárlón papi gyűlést is tartottak”* — jelentette Ercsei Farkas. A bizottmány itt is az ügy kivizsgálását rendelte el,¹⁰ melynek eredményeként Kovács Lajos mandátumát erősítették meg.

Az első népképviselőti országgyűlés a mandátumok felülvizsgálatát július 6-án kezdte el, s a választókerületekben felvett jegyzőkönyvek alapján a vármege és Szatmárnémeti képviselőit igazoltnak jelentette ki.

J E G Y Z E T E K

1. Magyar Törvénytár, 1848. évi törvénycikkek. Franklin Társulat, Budapest, 1896. 223—230.
2. Az 1848. évi népképviselőti országgyűlésről és a választásokról részletes képet ad Csizmadia Andor: A magyar választási rendszer 1848—49-ben című könyve. (Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1963.)
3. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár (SzSzBmL) IV. A. 501. Közgyűlési jegyzőkönyv 1848:1224.
4. SzSzBmL IV. A. 501. 1848:1225.
5. SzSzBmL IV. A. 501. 1848:1266.
6. SzSzBmL IV. A. 501. 1848:1541.
7. Csizmadia: i. m. 149—152. o.
8. SzSzBmL IV. A. 503. allspáni iratok.
9. SzSzBmL IV. A. 501. 1848:1591.
10. SzSzBmL IV. A. 501. 1848:1720.